

CHLOE DALTON

Ystäväenä
JÄNIS

Suomentanut Ari Vöntänen

Atena

Omistettu perheelleni ja ystäväilleni

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Englanninkielinen alkuteos *Raising Hare*

Teksti © Chloe Dalton, 2024

Kuvitukset © Denise Nestor, 2024

Kartta © Jamie Whyte, 2024

Runot sivuilla 5 (alempi), 43, 51, 58, 59, 60, 66 ja 97
on suomentanut Tiina Ohinmaa

s. 54: Mark Twain: *Koiranelämää*, suom. Olli Nuorto

s. 145 ja 179: Ernest Thompson Seton: *Villejä eläimiä*, suom. Pentti Eskola

s. 61: Lewis Carroll: *Liisan seikkailut Ihmemaassa*, suom. Alice Martin

s. 171: Henry David Thoreau: *Walden – elämää metsässä*,
suom. Antti Immonen

Suomenkielinen laitos © Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Jyväskylä

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-50983-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

»Jotkut jänikset juoksevat nopeammin ja ovat vahvempia kuin toiset, ja niin on asia myös ihmisten ja muiden eläinten kanssa.»

Edward of Norwich, *The Master of Game*

»On varjoa ja aurinkoa elo ihmisen
Voi miten suuri aurinko
ja varjo vähäinen.»

Mietelmä aurinkokellossa

Sisällys

Esipuhe	11
---------------	----

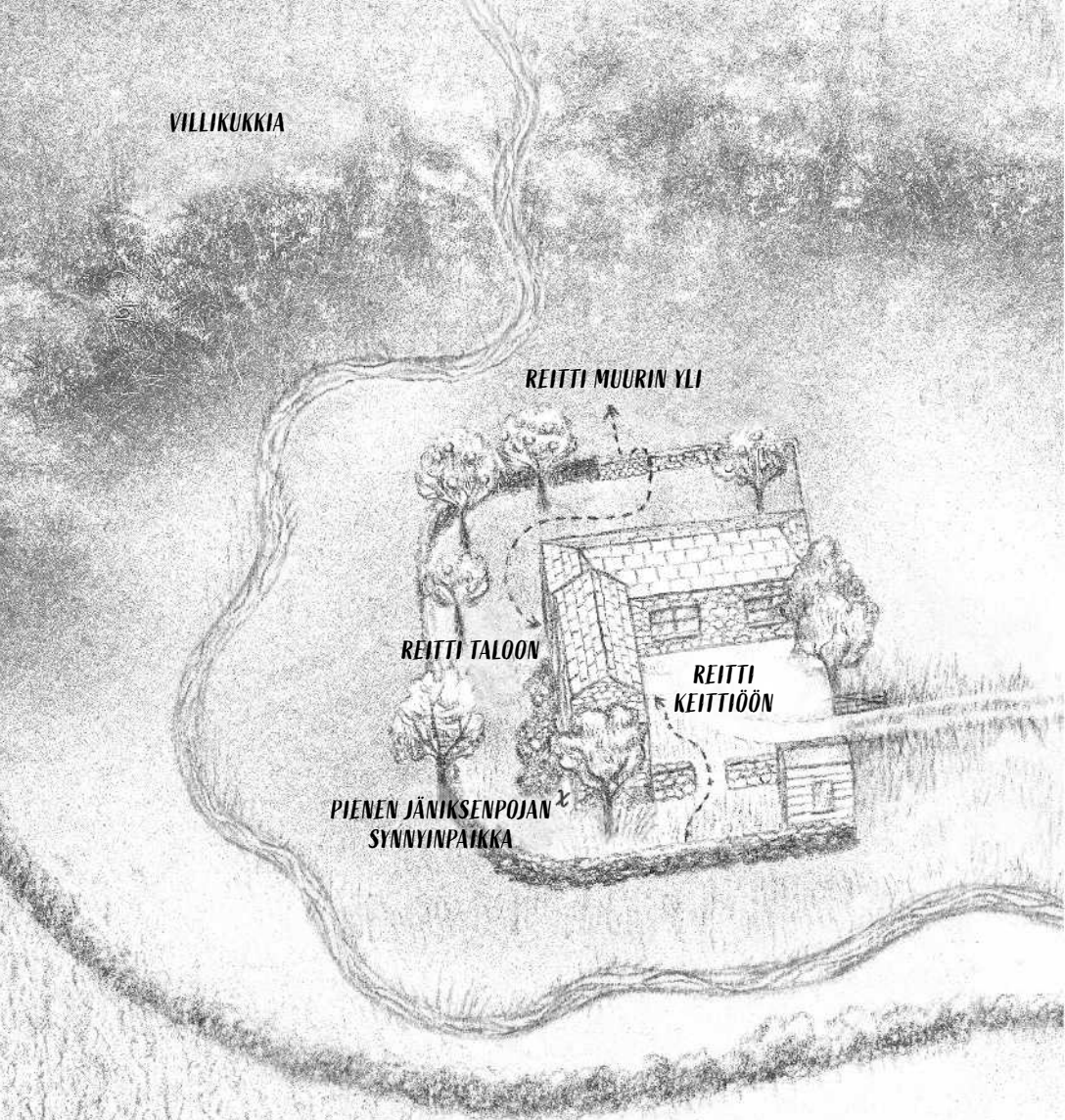
I

Talven jäniksenpoika	15
Kaverit	27
Kuukauden ikäinen: Pikkujänis	41
Ei nimeä.	51
Toukokuun päivät: Noitajänis	61
Itsenäisyys	71
Neljän kuukauden ikäinen: Elinpiiri	83
Elokuu: Nopsajalka	97

II

Ei enää jäniksenpoika	111
Äärimmäinen luottamus	125
Kahden vuoden ikäinen: Ihme	135
Jäniskunta	145
Salama kirkkaalta taivaalta	157
Verinen sadonkorjuu	167
Salaiset polut	193
 Valikoitua kirjallisuutta	195
Luvat ja krediitit	195
Kiitokset	197

VILLIKUKKIA

PIENEN JÄNIKSENPOJAN
SYNNYINPAIKKA

VEHNÄPELTO

METSÄ

POLKU

VIRTA

VESILISKON
KOTI

LAMPI

Esipuhe

Tammikuu oli hyinen. Lämpötila laski usein viiteen pakkasasteeseen. Uutenavuotena alkoi sataa lunta, eikä siitä tahtonut tulla loppua ennen kuin helmikuun puolivälissä, kun tuli vähäksi aikaa suojasää, joka paljasti läpimärän ruohikon läpi työntyvät lumikelot. Muutaman päivän päästä ne olivat taas lumen peitossa. Tuulen mukana lentävät lumihiutaleet huursivat puut valkeiksi, ja jäiset hämähäkinseitit roikkuivat pensasaidoissa kuin jäätyneet kissankehtopelit.

Yksinäinen haukka vartioi puutarhan aidan päällä ja näytti hämärässä valossa aavemaiselta. Laihat ketut partioivat maastossa ja vaanivat nälän rohkaisemina veden uurtamissa kuruissa ja tiheiköissä. Puskasta sepelkyyhkystä oli jäänyt jäljelle vain kasa maksoittuneen veren tahrimia untuvia, näytti kuin maahan olisi kumottu pussillinen höyheniä. Hämmentyneet fasaanit kulkivat peltojen poikki pyrstösulat lumikuorrutuksesta raskaina. Ne marssivat hitaasti jäisen maan yli. Niiden täydelliset nuolenmuotoiset jäljet kutsuivat *tännepäin, tännepäin* ja katosivat kaukaisuuteen.

Noiden jäätävien viikkojen ajan naarasjänis pomppi peltojen poikki, ja sen sisällä kasvava uusi elämä hidasti sen liikkeitä. Talviauringon roikkuessa matalalla horisontissa jänis painautui maata vasten missä tahansa, mistä suojaa löysi, kätkeytyi tuimalta tuulelta ja saalistajien ahnailta katseilta. Illalla se kaapi lunta etutassuillaan löytääkseen ruohonversoja maissipellon sängin seasta tai jyrsi

kaarnaa pensasaidoista. Nuo niukat energianlähteet pitivät vilun poissa ja elättivät jäniksen syntymätöntä poikuetta neljäkymmentäkaksi päivää ja yötä kestävän tiineyden aikana.

Eräänä helmikuun iltana jänis teki pellon laitaan pesän pitkänä riippuvan heinän muodostaman katoksen alle. Sitten se synnytti hiljaa kuunvalossa jäniksenpojan, joka oli musta kuin yö lukuun ottamatta otsan valkoista tähdenmuotoista kuviota. Emo nuoli poikasen puhtaaksi, ruokki sen ja suojasi sitä ruumiillaan, kunnes poikanen oppi käyttämään raajojaan, ja tuuppi sen sitten hermostuneesti kuonollaan synnyinpaikastaan uuteen piiloon. Uinuvasta ruohomättäystä muodostui kodikas suoja pienelle jäniksenpojalle.

Saatuaan poikasensa piilotetuksi tyytyväinen emojänis palasi omille jäljilleen ja hävitti ne käpäliensä kärjillä, yritti ehtiä valmiiksi ennen kuin aamunkoiton valo alkaisi kajastaa horisontissa. Se liikkui arvokkain ja joustavin askelin niin kuin koettaisi olla kääntämättä ruohonkorttakaan. Saatuaan työnsä valmiiksi se loikki tiehensä vahvojen takajalkojensa voimalla, otti etäisyyttä poikaseen. Kun ei ollut koloa, johon jäniksenpojan piilottaisi, emon oli parasta jättää se, vältellä petoeläimiä iltahämärään saakka ja palata takaisin pimeyden suojissa.

Seuraavina tunteina talvi hellitti otettaan. Soiseen maahan sulanut lumi kupli. Ihmiset ilmaantuivat kiitollisina ulkosalle. Pikkuinen jäniksenpoika, jolla oli päässään valkea tähti, kyyhötti ruohopesässään, painautui lähemmäksi maata ja kuunteli tarkasti tuulen mukana matkaavia kaukaisia ääniä, jotka tulivat tasaisesti lähemmäksi mukanaan jotakin muuta; lähestyvän koiran läiskyviä tassuja, läähätystä ja myskintuoksua. Koirat juoksivat kohti jäniksenpojan piiloa, ja niiden kauhistuttava, voitonriemuinen haukku raastoi ilmaa.

I

Talven jäniksenpoika

»Siperialaiset nimeävät jänikset syntymäajan mukaan: nastovik (syntynyt maaliskuussa, kun lumen pinta on kovettunut), letnik (syntynyt kesällä) ja listopadnik (syntynyt syksyllä, kun lehdet putoavat puista).»

A. A. Tšerkasov, *Notes of an East Siberian Hunter*, 1865

Seisoin takaovella ja valmistauduin lähtemään pitkälle kävelylle, kun kuulin koiran haukkuvan ja sitten miehen huutavan. Tungin jalkani saappaisiin ja kävelin soran yli puiselle portille katsomaan, mistä meteli johtui. Lähistöllä ei olisi pitänyt olla koiria. Entinen lampola, jossa asuin, seisoj yksinään laajalla viljelykelpoisella maalla, jota rajasivat purot ja pensasaidat ja täplittivät metsiköt. Olin varttunut kuunnellen tarinoita salametsästäjistä, jotka mursivat lukkoja ja väänsivät portteja auki päästäkseen ajamaan maanviljelijöiden pelloille ja metsiin. He jahtasivat peuroja ja kaneja tai usuttivat koiransa jänisten perään. Lempeämmissä tarinoissa koirien tiedettiin karanneen teillä kävelleiltä omistajiltaan kaniinien tai

ihan vain avaran tilan perässä ja hajottaneen siinä samalla lammaslaumoja ja häirinneen pesiviä lintuja. Kerran edellisvuonna jokin innokas koira hyppäsi muurin yli puutarhaani, syöksyi tyhjän perään ja sahasi leikkisästi ilmaa hännällään ennen kuin loikkasi taas muurin yli ja juoksi tiehensä. Mutta sellaista tapahtui harvoin, ja olen utelias saamaan selville, mitä oli tekeillä.

Nojasin porttiin ja silmäilin peltoa, joka nousi loivassa kulmassa kohti taivaanrantaan ja katosi sitten näkyvistä. Taivas oli teräksenharmaa. Annoin katseeni pyyhkiä pensaikkoja, pellon paljasta sänkeä ja siellä täällä hitaasti sulavia lumilaikkuja ja siirtyä kohti lähimmän metsän tummaa siluettia. Mikä koira siellä sitten olikin vapaana juossut, enää sitä ei näkynyt. Tuuli viilsi poskeani jäisellä terällään. Hengitykseni valkoinen utu pyyhkiytyi pois. Haparoin taskustani hansikkaita, vedin takin tiukemmin kiinni ja lähdin kävelylle.

Kuljin lyhyttä, päällystämätöntä kärrypolkua, joka seurasi maisipellon laitaa kapealle maantielle. Polkua reunustivat korkeat pensaat, joissa kasvoi yllin kyllin karhunvatukkaa ja lumimarjaa. Kärrypolku oli riittävän vankka autolla ajettavaksi, mutta sitä täplittivät kuopat ja lätäköt. Nousin ajatuksissani sen korkeimmalle kohdalle. Aloin laskeutua loivaa mäkeä tietä kohti, kun minut yllätti pikkuinen otus, joka nökötti minuun päin polun keskellä kulkevalla ruohokaistaleella. Pysähdyin äkkiä. *Jäniksenpoika*. Sana nousi mieleeni, vaikka en ollut koskaan ennen nähnyt pientä jänistä.

Eläin ei ollut kämmeneni leveyttä pidempi. Se nökötti vatsallaan silmät auki ja lyhyet, silkkiset korvat tiukasti selkää vasten. Sen turkki oli tummanruskea, tuuhea ja pörröinen ja kasvoi selkärangan vieressä hauraina kiharoina. Pitkät, vaaleat suojakarvat ja viikset erottuivat muusta kehosta ja hohtivat haaleassa auringossa luoden takapuolen ja kuonon ympärille valokehän. Paljasta maata ja kuivaa ruohoa vasten oli vaikea sanoa, missä turkki päättyi ja

maanpinta alkoi. Eläin sulautui kuolleeseen talvimaisemaan niin täysin, että elleivät sen kyljet olisi kohoilleet niin tiuhaan, olisin luullut sitä kiveksi. Se oli painanut etukäpäälänsä tiukasti yhteen. Niitä kehysti luunvärinen karva ja se piti niitä toistensa päällä kuin lohtua hakien. Pikimustien silmien ympärillä oli paksua, epätaisaista, kermanväristä karvaa. Korkealla otsalla oli tunnistettava valkoinen merkki, joka näytti pieneltä maalitahralta. Se ei hievahdanutkaan, kun tulin näkyviin, vaan katseli maata liikahtamatta. *Jäniksenpoika*.

Puiden alla ja törmissä ammottavat kaniininkolot ja niiden asukkaiden valkeiden pumpulipallohäntien vilahtelu olivat minulle lapsuudesta tuttuja näkyjä. Sen sijaan jänikset olivat harvinaisia ja piilottelevia. Niitä ei nähnyt koskaan kuin kaukaa, kun ne pakenivat. Oli erittäin yllättävää nähdä jäniksenpoika avoimella paikalla tai ylipäänsä lainkaan. Todennäköisin selitys sen päätymiselle näin suojattomaan paikkaan oli, että kuulemani koira oli jahdannut sitä tai sitten napannut, pudottanut ja hukannut sen.

Pohdin eri vaihtoehtoja. Voisin antaa jäniksenpojan olla ja toivoa, että se löytäisi takaisin suojaan ja emo noutaisi sen ennen kuin jokin saalistaja nappaisi sen tai se jäisi auton alle. Voisin myös siirtää sen korkeaan heinikkoon, mutta silloin emo ei välttämättä löytäisi sitä, koska poikanen oli saattanut joutua jahdatuksi tai kanetuksi kauas alkuperäisestä piilostaan. Tai sitten emo hylkisi sitä.

Rakastin lapsena karitsoimisaikaa ja oleilin usein kotini läheisellä maatilalla. Olin nähnyt, miten äitilammas pystyi löytämään lapsensa pellon kokoisesta lammaslaumasta pelkän hajun perusteella. Jos mikä tahansa muu karitsa lähestyi sitä tai yritti juoda sen maitoa, äitilammas työnsi sen päättäväisesti pois. Muistelin, kuinka eräs maanviljelijä suostutteli karitsansa menettänyttä uuhua imettämään toisen uuhun lasta käärimällä poikasen kuolleen karitsan taljaan. Sijaisäiti suostui hoitamaan karitsaa vain, jos se tuoksui